

KRAJINA A HORIZONT

Signifikantnosť problematiky priestorovosti v *Bytí a čase*

KLEMENT MITTERPACH, Katedra filozofie FF UKF, Nitra

Prečo práca k Heideggerovi a prečo k otázke priestoru? Heideggerom sa zaoberáme zrejme pre jeho nesporný vplyv na súčasné myslenie. Možno stačí odpovedať práve takto. Pre nás to znamená vyrovnat' sa s jeho odkazom, čo predpokladá istý odstup. Heideggerom sa možno zaoberať kvôli akejsi osobnej inklinácii k istému spôsobu myslenia, ktorý sa však nie vždy a všetkými uznáva za filozofický. Pre takýto prístup nie je otázka odstupe nutnou podmienkou. Napriek tomu i takáto inklinácia môže viesť k potrebe „zmeny ovzdušia“, ako to formuluje napr. Lévinas. Zdá sa že, nech už si chceme orientačne narysovať a zaradiť Heideggera do mapy myslenia dvadsiateho storočia, alebo sa necháme viesť jeho myslením s dôverou v skúsenosť nenáhlivého myslenia, ktoré chce podstúpiť otázku bytia skôr, ako sa o nej vysloviť svoj názor, v každom prípade prichádzame k otázke jeho „medzí“.

Bytie a čas tieto medze exponuje iba v náznač, čo je však pre heideggerovskú fenomenológiu, pre jeho poňatie logu ako toho, „čo necháva vidieť“, podstatné. Otázka „medze“, „hranice“ nie je iba otázkou formálneho zaradenia či vnútorného metodického obmedzenia, ale ústrednou témou myslenia bytia, teda skôr fundamentálnej ontológie, v rámci ktorej je formulovaná ako otázka „ontologickej diferencie“. Práve nárok diferencie, udržania diferencie bytia a súcna je však otázkou, ktorá sa Heideggerovi kladie aj naďalej. Vyčíta sa mu hermetizmus myslenia, ktoré napr. podľa Pöggelerovej výčitky nie je schopné komunikácie s vedou.¹ Hovorí sa zároveň o jeho „nekontrolovateľnosti“, prípadne totalizačných tendenciách, vďaka ktorým je ohlasovaná diferenciacia vždy zahladená predpokladom identity, predpokladom, v dôsledku ktorého je Heideggerovmu mysleniu cudzí pôvodný pojem exteriority, čo zdôrazňujú napr. Lévinas a inak Derrida.

Nejde však o otázku, na ktorú by Heidegger nenarazil, resp. ktorou by sa nezaoberal. Zaoberá sa ňou dokonca v jednom z rozhodujúcich momentov, tam, kde otázka súvislosti časovosti ako interpretácie pobytu má ohlasovať, naznačiť súvislosť času a bytia, čosi o zmysle bytia. Čas je horizontom porozumenia bytia. To je veta, ktorá predznamenáva Heideggerovský prístup a povahu fenomenológie i mimo ontológie *Bytia a času*. Či už sa chceme dívať na toto myslenie akosi dejinársky, „zvonka“, alebo účasne, „zvnútra“, stretáme sa s fenomenalitou istého vládnuceho „v“, toho „v“, ktoré nás udomáčkuje v porozumení bytia ako východisku *Bytia a času*.

Toto „v“ je „v“, ktoré sa vymedzuje voči horizontu. Toto „v“ nie je jednodu-

¹ „Als Heidegger den ihm angewiesenen Platz in der Zusammenarbeit der Phänomenologen verließ und seine spezifischen Erfahrungen nicht mehr gegenüber den Erfahrungen z.B. aus der naturwissenschaftlichen Arbeit beschränkte, minderte er die Kraft seines Denkens zum Begreifen dessen, was ist.“ ([5], 191)

chým priestorovým, ale „horizontálnym“ „v“. Chcel by som tu zdôrazniť, že tam, kde ide o súvislosť času a bytia, bude rozhodujúce práve poňatie toho, čo označujeme ako „horizont“. Chcem teda zdôrazniť, že nie povaha času ani povaha bytia, ale povaha toho, čomu hovoríme „horizont“, tu sprístupňuje nielen ontológiu *Bytia a času*, ale zároveň i pohyb myslenia po *Byti a čase*. Ide mi o tematizáciu „horizontality“ v jej metodologickom zmysle, o tematizáciu a vystihnutie toho špecifického rysu horizontality, ktorý Heideggerova iniciatíva v otázke bytia umožňuje vidieť inak ako v jazyku jednoduchých geometrických či topologických reprezentácií.²

V *Byti a čase* je to čas, ktorý je predbežne určený ako „horizont“. Ide o tzv. pôvodný čas, ktorý má sprístupniť časová interpretácia pobytu, štruktúry pobytu ako starosti. V závere *Grundprobleme* je to „horizont časovej ekstázy“ ekstaticko-horizontálnej časovosti. Zdá sa, že „horizont“ tu vystupuje ako akýsi „technický termín“, fenomenologické „zaklínadlo“. Táto „horizontalita“ je však čímisi, čomu nejako rozumieme, ba dokonca je to jediný výraz, ktorého obsahy sú nám bližšie než uvažovanie o učlenenosti štruktúry a jednote časovosti, resp. jednote ekstatickej budúcnosti, minulosti, prítomnosti. Jednota a štruktúra sú abstraktné výrazy, horizont na rozdiel od nich nesie množstvo nefilozofického významu, nefilozofickej či neteoretickej skúsenosti, vďaka ktorej je tento výraz nápadný. V kontexte filozofického výkladu chceme zvyčajne odstrániť práve konkrétne obsahy a formalizovať napr. horizontalitu tak, aby sa vo svojej všeobecnosti vyrovnala povaha výrazov jednoty, štruktúry. Nie je práve toto preskočením fenoménu? Nechce práve fenomenológia prihliadnuť k tomu, čo je nám v porozumení horizontality blízke? Neozvláštňuje práve stretnutie s výrazom horizont každé samozrejmé narábanie s pojmami štruktúry a jednoty? Nepoukazuje pojem horizontu na najbližšie zakúšanie hranice či rozdielu, ktoré ontologicky predchádza a umožňuje jej teoretické reprezentácie?

Horizont je výrazom pre štruktúru toho, čomu hovoríme zmysel. Čas je horizontom bytia. To znamená, že čas je zmyslom bytia. To však treba ukázať. Čas je horizontom bytia, ale zároveň je horizont štruktúrnym „doplňkom“ časovej ekstázy. Fenomén pôvodného času je tu iba narysovaný, je artikulovaný prostredníctvom schémy. Schematika tejto artikulácie, schematika, ktorej ide o súvislosť štruktúry, jednoty a diania časovosti, ktorá nie je žiadnym súcnom, ale časením, si vyžaduje istú domýšľavosť. Ide o to, že vlastná povaha tohto časenia je schematizovaná do podoby

² Myslím, že situáciu nemení ani reakcia autorov, ktorí si všímajú čosi ako prevalenciu „luminotopological discourse“ (Wood), prípadne uvažujú o „Seinstopik“ a „Er-örterung des Seins“ (Pöggeler). Táto dominancia je naozaj nápadná. Myslím však, že podstatná otázka znie: v akom zmysle tu možno hovoriť o prenesení pozornosti z času na priestor. Takéto konštatovanie je veľmi zavádzajúce a vyžaduje vymedzenie napríklad aspoň voči izomorfickým chápaniam časopriestoru, o ktorý v Heideggerovom výraze *Zeit-Raum* z *Beiträge zur Philosophie* alebo *Zeit und Sein* práve nejde. Je však na druhej strane otázne, či myslenie „učlenej jednoty“, napr. časovosti, nevedie naozaj od začiatku k zahľadaniu diferencie, ktorú napr. podľa Derridu nemožno myslieť bez pojmu exteriority, ktorú vraj Heidegger predpokladá, ale nemôže vďaka prednosti vládnucej interiorizácie vôbec tematizovať.

súvislosti ekstázy a horizontu. Horizont nie je iba doplnkom ekstázy. Ekstatická jednota časovosti je možná vďaka horizontálnej jednote temporality. V *Grundprobleme der Phänomenologie* nie je ekstáza horizontálna, ale horizont ekstatický. Zdá sa, že sme sa ocitli na úrovni, kde ide už iba o schematicku oscilujúcej terminológie. Nie je vlastne jasné, čoho sme týmto schematizmom dosiahli. Čo zjavuje schematizmus časovosti? Asi to, že ukazuje, sprístupňuje horizontalitu práve ako schému.

Horizontalita uchopená ako schéma, znamená horizontalitu zbavenú jej fenomenálneho obsahu. V Heideggerovej iniciatíve je reč o bytí a fenoméne času, nie o fenoméne horizontu. Doteraz sme horizontom rozumeli iba v istom oživujúcom zmysle upravenú predstavu o povahe základnej formálnej schémy otázky bytia. Táto schéma sa v obmenách konkretizovala vo formálnej štruktúre pobytu a jej časovej interpretácie. Expozícia časovosti túto schému neprekračuje, iba tematizuje ono „über sich hinaus“³ horizontu, čo v anglickom preklade sploštene vyznieva ako „beyond horizon“. Ako teda tematizovať horizontalitu? Neukázalo sa, že horizont treba myslieť pôvodne z času? Ukázalo sa však, že práve čas myslíme pomocou horizontu, a to horizontu, ktorý si predstavujeme, ktorý teda schematizujeme.

Ako teda tematizovať horizont? Ako a v akom horizonte tematizovať horizont, ak nie ako horizont času? Je horizont priestorovým fenoménom? Rozvíjanie otázky bytia sa predsa od začiatku vymedzovalo voči naivnému priestorovému chápaniu onoho „v“ bytia a sveta. Zdá sa, že sme stratili akékoľvek vodidlo. Možno však práve preto, lebo nevieme ustúpiť od schematickej predstavy horizontu, ktorý si predstavujeme snáď ako líniu, pozadie či rozhranie, ako to objímajúce, výhľad obomykajúce rozlíšenie. Nenapovie nám práve bežná skúsenosť s tým, čomu hovoríme horizont? Nestretáme túto horizontalitu v stretnutí s krajinou? Alebo je práve takéto usmernenie scestné, odvodené a nepôvodné? Nezostáva nám napriek odhodlaniu už iba možnosť čirej estetizácie suchopárnej schematickej konštrukcie? Môžeme prezentovať ešte čosi iné ako variáciu na prítomnosť, predstavivosť rôzne stimulujúceho obrazu javiska (Lichtung), jeho okraja a jeho členenia? Nevyprázdňuje sa tu na druhej strane predstava živej a pôsobivej krajiny v úvahe o povahe horizontálneho rámcovania?

Zatiaľ treba iba opatrne konštatovať, že krajinou primárne nemyslíme krajinu turistického výhľadu, ekologického ohľadu na prírodu ani krajinu otvorenú estetickému zásahu krajinného architekta. Aká krajina nám teda zostala? Tu vidíme, ako je naša predstava krajiny silne formovaná výhľadom ako dominantným prístupom k šírke rozliehajúceho sa a obklopujúceho. Nie je to práve výhľad, ktorý nám sprístupňuje krajinu práve ako už schematizovanú podobu priestorovo rozľahlého okrsku obohaného obzorom (Gesichtskreis)? A nie je to práve jediný spôsob, ako nám je

³ Napr.: „Die Ekstase der Gegenwart ist als solche die Bedingung der Möglichkeit eines bestimmten 'über sich hinaus', der Transcendens, der Entwurf auf Praesenz. Als die Bedingung der Möglichkeit des 'über sich hinaus' hat sie in sich selbst eine *schematische Vorzeichnung* dessen, wo hinaus diese 'über sich hinaus' ist.“ ([3], 435) Výraz „über sich hinaus“ poukazuje svojou skladbou (aus, über, hin) na štruktúru časovej, resp. horizontálnej ekstázy, pričom anglické „beyond“ vyjadruje asi toľko, čo naše „za“, „poza“.

krajina prístupná, jediná situácia, keď vôbec zvykneme o krajine hovoriť? Ak je to tak, potom nie krajina určuje povahu horizontality, ale práve schematická povaha horizontu určuje to, čo aj v horeuvedených kontextoch myslíme krajinou. Je výhľad tým, čo sprístupňuje krajinu, alebo je ním prechádzanie, putovanie krajinou? Zapadne každá tematizácia krajiny nutne do obraznosti, pokiaľ sa chce vyhnúť každej inštrumentálne motivovanej „špeciálne vedeckej“ či interdisciplinárnej tematizácii krajiny?

S výrazom krajina sme sa u Heideggera už stretli,⁴ a to už v *Bytí a čase* tam, kde ide o vlastnú priestorovosť príručného prostriedku. Krajinou, ktorá nie je Landschaft, ale *Gegend* alebo v staršom znení *Gegnet*. Znamená to, že máme pojem krajiny čerpať tam, kde hrozí, že starostlivo vypracovaný ontologický pojem horizontu degradujeme na inštrumentálne chápanie horizontality? Naše schematické poňatie horizontality je práve poňatím inštrumentálnym, to znamená poňatím, v ktorom s horizontom narábame už iba ako so slovom, so schémou, ktorá modeluje, ktorá sa „používa na...“ Nie je takáto nástrojová (vecná – teda pragmatická) predstava jazyka príčinou schematizácie horizontality, príčinou chápania horizontality ako jazykového výrazu, s ktorým sa už iba rôzne „narába“? Otázka tematizácie horizontu bude teda úzko súvisieť s tematizáciou reči, ktorej ontickou konkretizáciou je jazyk. K otázke reči nás privádza práve chýbajúce slovo.⁵ Ekstatický schematizmus časovosti a horizontálny schematizmus temporality sú možné iba vďaka istému poňatiu jazyka, jazyka ako nástroja, ktorého použitie má zabezpečiť, dosiahnuť, teda obstaráť (besorgen), schematizovaním umožniť predstavu. *Bytie a čas* je stále projektované ako transcendentálno-predstavujúce myslenie. Transcendentálno-predstavujúce myslenie si stále predstavuje jazyk ako nástroj, ktorého pôvodné *logos*, ako „nechať vidieť“ chápe stále ako akési „odkrývanie správnym použitím výrazu“.

Krajina ako ono „kam“, ako otvorenosť možnosti rozmanitosti miest otvára nielen prvý charakter priestorovosti pobytu, ale zároveň metodicky i otázku priestoru vôbec. Tá totiž nezačína od predstavy výskytu vecí v rozľahlosti, teda priestore, ale od otázky „miesta“, a to miesta príručného prostriedku, a tým môže byť i ontologická analytika samotná. Práve otázka horizontality je otázkou, ktorá sa pýta na povahu ontologickej analytiky, čo v prvom rade znamená, že tematizuje jej metódu a jej vzťah k použitiu jazyka. Zdá sa, že to je moment, keď máme odstúpiť, aby sme ukázali ako ontologická analytika *Bytia a času* používa jazyk, a aká je jej metóda. Práve otázka povahy horizontu naznačuje, že takýto „odstup“ je čírou predstavou, že každý odstup predpokladá pôvodnú blízkosť (Nähe). Skúmanie príručného pro-

⁴ Súvislosť horizontu a *Gegend* tematizuje Heidegger priamo vo *Feldweggespräche*. Napr.: „Wir sind nicht und nie außerhalb der Gegnet, insofern wir doch als denkende Wesen und d.h. als transzendental vorstellende uns im Horizont der Transzendenz aufhalten. Der Horizont ist aber die unserem Vorstellen zugekertwe Seite der Gegnet. Als Horizont umgibt uns und zeigt sich uns die Gegnet.“ ([2], 121)

⁵ „Wo aber kommt die Sprache selber als Sprache zum Wort? Seltsamerweise dort, wo wir für etwas, was uns angeht, uns an sich reißt, bedrängt oder befeuert, das rechte Wort nicht finden.“ ([4], 61)

striedku, nástroja, nehrá u Heideggera iba úvodnú či „pomocnú“ úlohu. Práve tam, kde ide expozíciou pojmu horizontality, o otázku porozumenia bytia, teda povahy ontologickej analytiky, tam sa vraciame k tomuto skúmaniu, aby sme tu znovuotvorili prístup ku krajine, ku *Gegend*. *Gegend* nielen ako fenoménu, na základe ktorého máme rozumieť horizontalite, ale zároveň ako fenoménu, ktorý ohlasuje povahu nášho bytia „v“ reči, ktoré dokonca umožňuje formalizovať opakovanie cesty v podobe budovania kánonu metódy. Zdá sa, že sme ďaleko od krajiny ako tej estetickej zvyčajne pôsobivej „širiny“, ktorú otvára výhľad.

Heideggerovo použitie *Gegend* pre pôvodné *kam* miesta príručného prostriedku (Zeug), pre ono *kam*, ktoré umožňuje nielen „rozostup“ miesta, ale práve jeho orientovanosť, boli na tomto mieste *Bytia a času* záhadou. Predstavivosť nás tu vedie k predstave miesta veci, ktorá je sekundárne nástrojom. Krajina je možnosťou „zaujať“ orientované miesto“ a je vôbec sprístupnením toho charakteru vnútrosvetského súcna, ktorému bežne hovoríme priestorový. Nie je však druhom priestoru, ale otvorením možnosti priestorového určovania. Reč je však existenciálom pobytu, nie je vnútrosvetským súcnom; napriek tomu ju môžeme chápať konkretizovanú ako jazyk nástrojovo. V čom je pre nás dôležitý jej priestorový charakter? Ide tu o otázku prevahy významovej priestorovosti, ktorú na viacerých miestach *Bytia a času* spomína aj Heidegger? V *Bytl a čase* ide o krajinu práve iba v kontexte priestorovosti vnútrosvetského súcna. Orientovanosť ako charakter otvorenia miesta sa však ukazuje aj ako rys „Da“, miesta pobytu, samotnej otvorenosti pobytu. A táto orientovanosť otvárajúca miesta je i tým, čo charakterizuje „cestu“, teda vo vlastnom slova zmysle metódu, keď sa Heidegger na konci *Bytia a času* pýta: „V jakém místě cesty se (zkoumání) nachází?“ ([1], 471)⁶ Na tom mieste, kde je možno myslieť metódu ako cestu, na tom mieste, kde sa ukazuje, že reč sa odohráva ako schéma, v rámci ktorej sa prihliada na latentné priestorové názvuky predstavy schematizmu, kde ide o horizontalitu ako podmienku fenomenologického myslenia, pôvodnosti a neredukovateľnosti fenoménu vo vzťahu k redukcii, náčrtu. Metodologický priestor, metóda ako cesta myslenia, tieto vágne formulácie tu pre nás nesú relevantné poukazy na blízkosť krajiny ako fenoménu, ktorý nie je básnickým podobenstvom o filozofickom myslení, ale fenoménom, ktorý odkrýva súvislosť krajiny a myslenia.⁷ Tá súvislosť je podobenstvom iba tam, kde chápeme krajinu ako onen pôsobivý rozprestierajúci sa obraz. *Gegend* nie je iba *kam* možnej orientovanosti miesta príručného prostriedku, ale tam, kde ide o horizontalitu horizontu, teda transcendenciu, je otvorením „miesta“ horizontu. Takéto otvorenie sa nerozohráva ako jednoduchá hra priestoro-

⁶ Priestoru venuje Heidegger pozornosť v spisoch, ktoré tematicky na *Bytie a čas* nadväzujú, napr. *Beiträge zur Philosophie a Zeit und Sein*. Jeho záujem smeruje k otvoreniu otázky dimenzionality pôvodného času a tzv. „Ortschaft des Ortes“. Zásadný je však posun v akcentácii „Zeit-Raum“, teda priestoru v jeho súvzťažnosti k času, a nová formulácia ekstatickosti ekstáz prostredníctvom „reichen“ a „Zuspiel“.

⁷ „Anders als im wissenschaftlichen Vorstellen verhält es sich im Denken. Hier gibt es weder die Methode noch das Thema, sondern die Gegend, die so heißt, weil sie das gegnet, freigibt was es für das Denken gibt.“ ([4], 178 – 179)

vých reprezentácii „v“ a „mimo“, „pred“ a „za“, „plochy“, „linie“ a „priestoru“, ale ako otázka tejto „otvorenosti“ (das Offene, die freie Weite) samotnej. Otvorenie otázky horizontu predpokladá tematizáciu problému nástrojovosti reči, jej príručnosti. Reč transcendentálnej predstavivosti je stále rečou príručnou, rečou, ktorú používame ako nástroj schematizácie. *Gegend* je otvorenosťou horizontu, je teda i otvorenosťou „orientovaného miesta“, *Da* pobytu,⁸ ktorý tu nestojí rozhliadajúc sa jednoducho uprostred, ale je „na ceste“. Takto „chôdzou“ (*Gang*)⁹ na ceste zakúšame práve dôvernú „blízkosť“ ako blízkosť krajiny, ktorú prehliadame tam, kde sa snažíme o výhľad. A táto chôdza myslenia hľadá reč v jej blízkosti s rečou básnickou, v blízkosti, ktorá prechádza „susedstvom“ (*Nachbarschaft*) reči básnenia.¹⁰

Toto susedstvo nespočíva v spoločnom používaní obrazu, tu básnického, tam schémy či náčrtu. Krajinu nestretáme v obrazom „akoby“ podobenstva o myslení, ale v myslení horizontu, ktorého modelovanie nás privádza vždy k jeho „neprekročiteľnosti“, teda k nezobraziteľnosti, t. j. k „vysloveniu“ krajiny, ktorá uvoľňuje napätie pátrania po možnosti prekročenia medze, dáva zmysel schematizmu oscilujúcich pojmov a otvára fenomén, ktorý nemá zmysel iba akéhosi zdroja genealógie teoretickej pojmovosti, ale má zmysel vyslovenia fenoménu, ktorý bez „odstupu“ nahliada blízkosť chôdzou po jej „cestách“ a „susedstvách“. Každé teoretické zjednodušenie, poňatie priestoru je odhliadnutím, je vyhlídnutím k okraju (krajina), ktoré predpokladá chôdzu, ktorá zakúša okraj v jeho blízkosti, teda ako cestu a susedstvo. Nie teda hranica a to za ňou, ale cesta a susedstvo v krajine reči, susedstvo myslenia a básnenia. Cesta je prechádzaním susedstvom v hľadaní veci myslenia.

Výsledkom tejto úvahy a Heideggerovho smerovania nie je teda „prekonanie“ akéhosi metafyzického schematizmu časovosti, ale objav krajiny ako „veci“ (*Sache*) myslenia tam, kde sa zdá, že horizontálna schéma je oporou celého projektu *Bytia a času*. Tieto formulácie nemajú vyvolať dojem, že sme poučení skôr, ako vyslovíme otázku. Vďaka Heideggerovi si však môžeme všimnúť to, čo ju predchádza – a to vyslovené ako blízkosť teórie a krajiny, ktorú tu a tam zahliadneme v povahe hori-

⁸ Neaplikujeme neprimerane poňatie miesta príručného prostriedku na samotnú otvorenosť pobytu, ktorá predsa pôvodne ako časová umožňuje aj čosi také ako miesta príručného súcna? „Da“ pobytu nie je síce žiadnym nástrojom, napriek tomu je charakteristické istým „orientovaným“ „byť-v“. Orientovanosť a miesto nie sú vlastnosti výhradne príručného súcna. Vôbec to nie sú vlastnosti, ale ontologické štruktúry, ktoré sa ukazujú najskôr iba na príručnosti súcna. Časovosť „Da“ pobytu sa neukazuje ako priestorová, pretože *Gegnet* nie je nejakým čisto časovým či priestorovým ani časopriestorovým útvarom. Ide iba o prihliadnutie, a nie vylúčenie priestorovosti, ktorú nekonštatujeme ako spoločný rys neskoro heideggerovského vyjadrovania, ale ako formálne vyjadrenie spôsobu tematizácie fenoménu časovosti. Priestorovosť tu nie je črtou, ale problémom.

⁹ „Erfahrung ist der Gang auf einem Weg...“ ([4], 171)

¹⁰ „Beide, Dichten und Denken, brauchen einander, wo es ins Äußerste geht, je auf ihre Weise in ihrer Nachbarschaft.“ ([4], 172)

zontu. Horizont špecifikuje povahu ontologickej analytiky, ktorá je na ceste od teórie ku krajine myslenia.

Nie je však toto všetko práve iba hrou predstavivosti? Nevytvára takéto predstavovanie situáciu, v ktorej je možné spojiť čokoľvek s čímkoľvek? Je jedinou možnou „kontrolou“ takéhoto spojenia „načúvanie“ reči, slovu? Heideggerovský obrat by sa nás snažil trochu zdržať, aby sme postáli pri kontextoch týchto otázok, aby sme skúsili načrtnúť štruktúru toho, čo už predpokladajú. Horizontalitou, krajinou je artikulovaný práve tento kontext, štruktúra predpokladov. Ak je to iba predstava, tak takých si možno predstaviť viacero. Horizont a krajina sú v takom prípade iba ilustráciou, ktorá je iba alternatívnou jednoduchou formálnou štruktúrou. Ale krajina nie je alternatívnym modelom myslenia. Krajina a myslenie sú si blízko. Je možné túto „blížkosť“ kriticky preveriť ako predpoklad? Neustále ide práve iba o to. Či už myslenie, alebo iba číre predstavovanie, v každom prípade je jeho pohyb práve takýmto „kritickým preverením“, resp. prihliadnutím. Blížkosť krajiny a myslenia je možné artikulovať iba vďaka takémuto prihliadnutiu, pričom táto artikulácia nie je žiadnym „prekonaním“ či vyriešením problému predstavovania a myslenia. Je však otázne, či kritická otázka, ktorá tu vidí všade iba uvoľnenú predstavivosť, je dostatočne kritickou otázkou. Predpokladá teda blízkosť krajiny a myslenia predstavivosť? Môžeme chápať blízkosť krajiny a myslenia inak ako konštatovanie, ktoré chce vágnosťou zakryť to, že sa tu iba „používa jazyk“, a to spôsobom, ktorý práve nedemonštruje to, o čom nás vytrvalo presviedča? Prihliadnime teda k štruktúre predpokladov takéhoto jazyka a predstavivosti a zároveň k štruktúre predpokladov spojenia krajiny, myslenia, blízkosti, a to prihliadnutím k výkladom, prostredníctvom ktorých im dnes teoreticky rozumieme. Práve o to mi išlo „prihliadnutím k priestorovosti“, ktoré je iba do istého výkladu situovaným kritickým preverením predpokladu, ktorý vychádza z predstavy horizontu.

LITERATÚRA

- [1] HEIDEGGER, M.: *Bytí a čas*. 1. vyd. Praha, Oikoymenh 1996. ISBN 80-86-005-12-7.
- [2] HEIDEGGER, M.: *Feldweg-gespräche (1944/45)*. GA 77. Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann 1995. ISBN 3-465-020803-1.
- [3] HEIDEGGER, M.: *Die Grundprobleme der Phänomenologie*. GA 24. Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann 1975.
- [4] HEIDEGGER, M.: *Unterwegs zur Sprache*. Pfullingen, Neske 1965.
- [5] PÖGGELER, O.: „Zeit und Sein bei Heidegger.“ In: Rudolf Bernet (ed.): *Phänomenologische Forschungen 14, Zeit und Zeitlichkeit bei Husserl und Heidegger*. München, Alber 1983, s. 152 – 191.

Mgr. Klement Mitterpach
Lúčna 2
949 01 Nitra
SR
timomit@post.sk